

I. SOCIALINĖ POLITIKA

GLOBALIZACIJOS IR GEROVĖS VALSTYBIŲ SANTYKIO PROBLEMA

Doc. dr. Arvydas Guogis

Mykolo Romerio universitetas, Valstybinio valdymo fakultetas, Viešojo administravimo katedra
Ateities g. 20, 08303 Vilnius
Telefonas 2714620
Elektroninis paštas a.guogis@lycos.com

Pateikta 2004 m. spalio 7 d.

Parengta spausdinti 2004 m. lapkričio 4 d.

Santrauka

Straipsnyje nagrinėjamas globalizacijos ir europeizacijos poveikis gerovės valstybėms. Tarp globalizacijos ir europeizacijos procesų autorius nededa lygybės ženklų, netgi kalbėdamas apie jų įtaką socialinei apsaugai. Straipsnyje bandoma apibrėžti globalizacijos santykį su socialine politika ir atsakyti į klausimą, ar globalizacija riboja ir mažina socialinės politikos galimybes, ar, atvirkščiai, joms padeda ir netrukdo. Autoriaus pateikiamos šios analizės išvados byloja apie nevienareikšmes ir daugiakryptes globalizacijos įtakas.

Pagrindinės sąvokos: globalizacija, europeizacija, gerovės valstybės, socialinė politika.

Įžanga

Į Europos Sąjungą įstojusiose Rytų Europos šalyse globalizacijos procesai dažnai tapatinami su europeizacijos procesais. Lygybės ženklas tarp jų dažnai dedamas nepabandžius įsigilinti į abiejų procesų esmę ir netgi nepabandžius apibrėžti jų pagrindinių sąvokų. Iš tikrųjų, globalizacijos ir europeizacijos santykio arba globalizacijos ir europeizacijos panašumo/skirtingumo bei poveikio kryptčių problemos nėra tokios nereikšmingos, kokios atrodo iš pirmo žvilgsnio. Mažai tyrinėta ir „reikalaujanti“ nuolatinio tikslinimo yra globalizacijos ir gerovės valstybių santykio problema. Vis dar lieka neatsakytas ir aiškiau neapibrėžtas vienas svarbiausių šios problemos teorinių ir praktinių klausimų: ar globalizacija labiau teigiamai, ar labiau neigiamai veikia socialinę apsaugą, ir kokios socialinės politikos perspektyvos formuojasi naujomis, globalizacijos sąlygomis. Jeigu būtų nuodugniau ir tiksliau pagrįsti atskirų socialinių problemų paaštrėjimo globalizacijos sąlygomis teiginiai, pavyzdžiui, socialinės atskirties pagilėjimas ir išsiplėtimas, tai turėtų reikšmės visiems socialinės politikos formuotojams.

1. Globalizacijos ir europeizacijos turinio klausimu

Šiuolaikiniame Vakarų socialiniame moksle ir žiniasklaidoje vienu dažniausiai vartojamų terminų tapo „globalizacija“. Globalizacijos sąvokos ir su ja susijusios temos pakeitė anksčiau labai madingą postmodernizmo sąvoką ir postmodernistinę analizę. Kaip pabrėžia

Bronislovas Kuzmickas, „nedaug dabarties pasaulio procesų yra suprantama ir vertinama taip skirtingai kaip globalizacija, nors neabejojama, kad tai objektyvus, tautų, bendruomenių, individų gyvenimą veikiantis, o ateityje dar labiau veikiantis reiškinys“ (Kuzmickas, 2003). Vieniems globalizacija yra kuriančiosios modernizacijos tęsinys ir pažangos varomoji jėga, gausėjančio turto, laisvės, demokratijos ir laimės šaltinis, kuris sukuria palankiausias sąlygas ir suteikia naujo tipo, neišbandytų galimybių įžengiant į vadinamąjį „naująjį“, informacijos ir žinių visuomenės, pasaulį. Kitiems globalizacija reiškia kenksmingą ardantį procesą, kuris įtvirtina turtingesniųjų išsivysčiusių šalių bei regionų vyravimą atsiliekančiųjų valstybių bei regionų atžvilgiu ir skatina tarptautinio kapitalo puolimą bei tarptautinio masto kompanijų (TK) ir tarptautinių finansinių institucijų (TFI) ketinimus plėsti pasaulyje savo galią, nukreipiant procesų eigą tik sau naudingomis kryptimis. Ir globalizacijos šalininkai, ir priešininkai sutinka su teiginiu, kad globalizacija naikina amžiais ir dešimtmečiais susiklosčiusias sienas tarp valstybių ir griaua nacionalinių valstybių savarankiškumą. Tačiau vieniems tai yra pažangus išlaisvinantis ir daugiau galimybių suteikiantis procesas, kitiems tai valstybės autoriteto, pažangių nacionalinių valstybių modelių, tautų ir kultūrų įvairovės bei individualumo nykimas. Labiau gilinantis į problemą paaiškėja tas faktas, kad tiksliai apibrėžti globalizaciją yra nepaprastai sudėtinga. Globalizaciją kaip teigiamą procesą, dažniausiai ekonominiu arba politikonominu požiūriu, vertina tokie autoriai kaip K. Ohmae (Ohmae, 1990), L. Sklairas (Sklair, 1995), J. Rodgeris (Rodger, 2000), J. Gray (Gray, 1998). Tarp neigiamai arba labiau neigiamai negu teigiamai vertinančių globalizaciją autorių daugiausia sociologų ir kultūrologų, nors ekonomistų, politologų ir teisininkų taip pat pakanka. Tai Z. Baumanas (Bauman, 2002), H. Thornas (Thorn, 2003), H. Hveemas (Hveem, 2001), B. Deaconas (Deacon, 2000), E. Kapsteinas, B. Milanovicus (Kapstein, Milanovic, 2001), P. Streetenas (Streeten, 2000). Ir teigiamus, ir neigiamus globalizacijos aspektus mato D. Kellneris (Kellner, 2002), E. Dusselas (Dussel, 1998) ir daug kitų socialinių mokslų atstovų. Taigi autorių nuomonė apie globalizaciją yra skirtinga. Joks mokslinis diskursas neįmanomas be bent dalinio terminų išaiškinimo ir apibrėžimų.

Globalizacijos reiškinys yra daugiareikšmis ir jį apibrėžti gana sudėtinga. Globalizaciją galima apibrėžti visumą kaip tokių visuotinių procesų, kurie apima technologinius pokyčius, tarpusavio priklausomybę nuo masinės kultūros ir žiniasklaidos, prekybos ir kapitalo judėjimą „be sienų“, gamybos ir vartojimo homogeniškumą ir standartizaciją, pasaulinės rinkos vyravimą prekyboje, investuojant ir kituose kompanijų sandoriuose, erdvinę ir institucinę rinkų integraciją, didėjančius ekonominio reglamentavimo, institucijų ir politikos panašumus.

Globalizacijos poveikis ekonomikai ir kultūrai lengviau suprantamas ir fiksuojamas negu socialinei sričiai, socialinei apsaugai ir socialinės atskirties formavimuisi.

Nors globalizaciją galima vertinti kaip funkcinio intensyvumo didėjimą daugelyje ekonomikos ir gyvenimo sričių, tačiau daugeliu atvejų jos neverta pripažinti kaip skatinančios darnią plėtrą (*sustainable development*) proceso, nes tarptautinės ekonomikos intensyvumo reikalavimai dažnai prieštarauja socialiniams žmonijos poreikiams dėl blogėjančių gyventojų sveikatos, reprodukcijos, ekologinių rodiklių, išnaudojimo ir susvetimėjimo didėjimo arba pajamų atkūrimo normos sumažėjimo socialinę riziką patyrusiems asmenims. Vienu iš svarbiausių jau tam tikrą išsivystymo lygį pasiekusios visuomenės darnios plėtros požymių turėtų būti tokia ekonominė ir socialinė raida, kai bendrojo vidinio produkto, darbo našumo, socialinės raidos indekso ir kiti augimo parametrai būtų pasiekiami nesumažinant arba nepažeidžiant atskirų ankstesnių žmogaus socialinės raidos laimėjimų ir rodiklių. Socialinei atskirčiai pašalinti ypač svarbi būtų tokia socialinė raida, kuri nepažeistų ankstesnių socialinės raidos elementų ir parametrų, t. y. kai raida vyksta nepažeidžiant kitų (socialinių) elementų. Be jokios abejonės, nevaldoma globalizacija atskirais laikotarpiais ir tam tikromis sąlygomis gali pasikėsinti į vieną arba kitą žmogaus socialinės raidos „vietą“ ir taip skatinti socialinės atskirties formavimąsi ir plitimą.

Globalizacija ir greiti ekonominiai pokyčiai neturėtų pažeisti nei kolektyvinės, nei individualios atsakomybės. Piliečiai turėtų ne tik įgyti arba išlaikyti tam tikras gerovės valstybėse žinomas teises į pajamų lygybę, bet, paaštrėjus konkurencijai, turėtų įgyti visas teises į „lygią konkurenciją“, t. y. lygias galimybes konkuruoti vietos ir užsienio rinkose. Tokiu būdu tarptau-

tinėje ir vietos politikoje sumažėjus „pasyvios“ socialinės politikos krūviui, turėtų išsiplėsti „aktyvi“ socialinė politika. „Aktyvia“ socialinę politiką šiuo metu pradeda remti dauguma politinių ir socialinių jėgų pasaulyje, taip pat – dauguma tarptautinių organizacijų.

Europeizacijos apibrėžimus sąlygiškai galima suskirstyti į dvi grupes – a) pabrėžiančius „europeizaciją“ kaip procesą, pasižymintį tam tikra logika, ir b) pabrėžiančius europeizacijos rezultatus. Pirmojo tipo apibrėžimams būdinga tai, kad europeizaciją nuo globalizacijos pirmiausia skiria aiškios geografinės ribos ir egzistuojančios nacionalinės struktūros. Šiuo atveju europeizacija ir formaliai, ir neformaliai atlieka prisitaikymo proceso tarpininkės vaidmenį. Ji pažymi prisitaikymo proceso pobūdį arba formą, o ne jo rezultatus. Į procesą nukreipti apibrėžimai suponuoja klausimus, kas lemia skirtingą nacionalinių valstybių prisitaikymą prie Europos Sąjungos ir skatina lyginamąją nacionalinių sprendimo priėmimo struktūrų bei procesų analizę, orientaciją į europeizacijos mechanizmus. Kitais apibrėžimais europeizacija apibūdinama kaip homogenizacija, standartizacija ir konvergencija, kuri gerokai sumažina mąstymo, elgesio ir organizavimosi modelių įvairovę (Maniokas, 2002, p. 103). Taip skatinami klausimai ne tik apie konvergencijos mechanizmus bei sąlygas, bet ir apie tai, kas ir į ką konverguoja. Bet koku atveju europeizacija suprantama kaip Europos integracijos ir Europos Sąjungos poveikis valstybėms narėms ir ateinančioms narėms. Tačiau per dažni nesutarimai dėl europeizacijos sąvokos tikslesnio apibrėžimo rodo šios srities politologijos mokslo nebrandumą, kuris gali iš dalies pristabdyti kai kuriuos Europos integracijos procesus, pavyzdžiui, kultūroje arba socialinėje srityje, nes tokiu atveju tampa nebeaiškūs visiems priimtini europiniai pažangos kriterijai. K. Maniokas teigia, kad padėtų pagerinti gali stiprėjanti naujojo institucionalizmo teorija, kuri reikšmingai ir gana pamatuotai suproblemina europeizaciją (Maniokas, 2002, p. 112, 115–116). Naujasis institucionalizmas pirmiausia pabrėžia institucijų vaidmenį ir išsiskiria požiūriu į ES kaip į politinę sistemą, papildančią nacionalines politines sistemas taip, kad jos suformuoja daugiadimensinę Europos politinę arba valdymo (*governance*) erdvę, kurioje sprendimai priimami tam tikrais tos valdymo erdvės lygmenimis. Šio požiūrio šalininkai Europos Sąjungą įsivaizduoja kaip areną, kurioje sprendimams daroma įtaka įvairiais lygmenimis – tiek nacionalinių vyriausybių, tiek nacionaliniu bei transnacionaliniu mastu veikiančių interesų grupių ir veikėjų. Lemia jau struktūros, o ne veikėjai, ir į tinkamumą nukreiptas socialinis veiksmas.

Taigi iš šių apibrėžimų matome, kad globalizacijos ir europeizacijos sąvokos ir turinys iš dalies skiriasi, ir ne taip jau nereikšmingai. Globalizacijos varomosios jėgos ir rezultatai labiau susiję su ekonominėmis, kapitalo koncentracija ir vartojimą skatinančiomis jėgomis, o europeizacija pirmiausia priklauso nuo politinio ir institucinio pobūdžio, t. y. biurokratinių struktūrų, nors jos raiška taip pat apima ir ekonominius procesus. Abiems – ir globalizacijai, ir europeizacijai – būdingas mažesnis socialinių problemų pabrėžimas ir socialinių jėgų išskyrimas. Tačiau analizuojant globalizacijai ir europeizacijai skirtą literatūrą, paaiškėja paradoksalus dalykas – europeizacijos studijose dėmesio socialinei sričiai skiriama dar mažiau nei globalizacijos studijose. Tai skamba visiškai nesuprantamai, nes Vakarų lyginamosios politikos mokslas pasižymi ypač aukštu analizės lygmeniu analizuodamas būtent vieną iš didžiausių ir tikrųjų istorinių Europos laimėjimų – visuotinės gerovės valstybių sukūrimą ir funkcionavimą, kurių svarbiausią sudėtinę dalį sudaro veiksmingi socialinės politikos modeliai. Taigi galima drąsiai tvirtinti, kad globalizacijos ir europeizacijos analizės silpnumas kilęs dėl nepakankamai gero lyginamosios politikos taikymo globalizacijos ir europeizacijos studijoms. Nors tarptautinių santykių studijos šiuo požiūriu yra aukštesnio metodologinio lygmens, jos kenčia dėl silpnų ryšių su lyginamąja politika.

2. Globalizacijos, europeizacijos ir gerovės valstybių santykio problema

Vakarų socialinis mokslas, analizuodamas globalizacijos ir europeizacijos įtaką savo šalių socialinėms sistemoms, kaip gerovės valstybių socialinės politikos modeliams, pateikia vos ne visas įmanomas nuomones ir išvadas ir pasižymi išskirtiniu reliatyvumu. Iš pradžių pažvelkime į globalizacijos įtakos apibrėžimus. Taip dėl globalizacijos poveikio egzistuoja trys visiškai skirtingos tyrėjų nuomonės ir išvados (perspektyvos):

1 perspektyva: globalizacija daro stiprią įtaką gerovės valstybėms sustiprėjusiu rinkos ekonomikos vyrovimu.

2 perspektyva: globalizacija daro nereikšmingą poveikį gerovės valstybėms.

3 perspektyva: globalizacija daro poveikį gerovės valstybėms politinėmis priemonėmis tik per (nacionalines) institucines struktūras (kaip tarpininkaujančias struktūras).

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad nė viena iš šių perspektyvų moksliniame Vakarų diskurse nevyrauja. Papildant Bruno Palier ir Robertą Sykesą (Sykes, Palier, Prior, 2001), galima būtų pateikti atsargesnes, atrodytų, labiau pamatuotas išvadas:

- 1) vienoks arba kitoks globalizacijos poveikis gerovės valstybėms priklauso nuo politinio institucinio poveikio, kuris visada yra skirtingas skirtingose šalyse.
- 2) į globalizaciją reikia žvelgti ne tik kaip į kuriančią naujas sunkiai sprendžiamas problemas gerovės valstybėse, bet taip pat kaip ir prisidedančią prie tam tikrų pažiūrų sprendimų.
- 3) jeigu ištirtume ir pripažintume įvairių valstybių skirtumus, nustatytume ir skirtingas globalizacijos raiškos formas.
- 4) įvertinę įvairių valstybių skirtumus, galėtume rasti veiksmingų kontrapriemonių neigiamoms globalizacijos įtakoms neutralizuoti.

Nagrinėjant naujų Europos Sąjungos valstybių socialinės perspektyvos problemas ir globalizacijos poveikį jų sprendimui, būtina atsižvelgti ir į europeizacijos problemas. Šiuo atveju Rytų Europos socialiniai mokslininkai turėtų prisidėti prie „vakariečių“ mokslinio diskurso ne tik patvirtindami arba atmėsdami jų rezultatus ir teiginius, bet ir pratęsdami bei papildydami jų tyrinėjimus. Taip būtų galima papildyti pripažintų Europos Sąjungos projektų lyderių Br. Palier, R. Sykeso, P. M. Prioro ir kitų autorių išvadas, pateikiamas monografijoje „Globalizacija ir Europos gerovės valstybės“ (Sykes, Palier, Prior, 2001):

- 1) globalizacijos ir europeizacijos santykį bei pokyčius senose gerovės valstybėse ir naujose narėse reikia analizuoti įvairiomis kryptimis.
- 2) globalizacija ir europeizacija skirtingose valstybėse veikia skirtingai.
- 3) europeizacijos analizė yra neįmanoma be gerovės valstybių socialinės politikos modelių analizės.
- 4) globalizacija ir europeizacija pasižymi ne tik praktiniu funkciniu, bet ir ideologiniu poveikiu socialinei sričiai.
- 5) dėl skirtingų globalizacijos ir europeizacijos rezultatų galima daryti išvadą, kad įvairūs veikėjai nacionalinėse valstybėse tebeturi savo veikimui daug erdvės – pakankamai manevro laisvės tebeturi ir nacionalinės vyriausybės, ir tarptautinės organizacijos, ir socialinės apsaugos klientų grupės, ir politinės partijos.
- 6) pokyčiai Europos valstybių socialinėje srityje yra gana dideli ir reikšmingi, kad jų nepastebėtume ir neanalizuotume.

Stengiantis išlikti moksliskai objektyviems ir nešališkiems, globalizacijos įtakos gerovės valstybių padėčiai ir perspektyvoms nederėtų vertinti tik kaip neigiamos, mažinančios socialinės išlaidas ir menkinančios socialinės politikos reikšmę. Daugelis globalizacijos kritikų pateikia gana įtikinamus vienokius arba kitokius „blogos globalizacijos įtakos“ įrodymus. Vienas iš dažniausiai pateikiamų argumentų įvairiose šalyse yra dalies socialinių išmokų sumažėjimas arba pasunkėjusios kvalifikacinės sąlygos joms gauti. Daromos įžvalgios išvados apie gerovės valstybių nykimą ir apie gerovės valstybių socialinės politikos modelių skirtumų mažėjimą. Taip per pastarąjį dešimtmetį dalyje mokslinės literatūros ir ypač populiarioje žiniasklaidoje paplito mitas apie Šiaurės valstybių institucinio socialdemokratinio modelio nykimą. Taip pat teigiama, kad atsisakyta išskirtinių kontinentinės Europos krikščioniškojo korporatyvinio modelio bruožų. Pripažįstant dalies marginalinio modelio savybių įtraukimą į minėtų modelių šalių socialinės apsaugos sistemas, kai sukuriami privatūs pensijų fondai arba suintensyvėja privačių ir nevyriausybinų organizacijų socialinė parama, reikia pripažinti, kad daugelis gąsdinimų dėl griaunančio globalizacijos poveikio socialinėms sistemoms yra perdėti ir sutirštinti. Taip pat pastebėta, kad aiškiai išaugo Pietų Europos šalių valstybinės socialinės apsaugos standartai ir jų administraciniai gebėjimai kovojant su socialine atskirtimi.

Tai reikia turėti omenyje numatant ir projektuojant Rytų Europos valstybių, kaip naujų Europos Sąjungos šalių, vystymosi kryptis. Pažvelkime į 1 lentelę.

1 lentelė. Socialinių ir nesocialinių valstybės išlaidų dalių lygiai ir skirtumai išsivysčiusiose šalyse (kaip procentai nuo BVP) 1984–1997 metais¹

Šalis	Socialinės išlaidos			Nesocialinės išlaidos		
	1984	1997	Pokytis	1984	1997	Pokytis
Australija	13,7	18,1	4,4	22,7	15,1	-7,6
Kanada	16,2	16,9	0,7	29,1	25,5	-3,6
Airija	17,9	17,9	0,0	29,8	15,3	-14,5
J. Karalystė	21,1	21,6	0,5	26,0	19,3	-6,7
JAV	14,1	16,0	1,9	19,0	15,4	-3,6
Danija	28,9	30,5	1,6	33,7	26,3	-7,4
Suomija	22,3	29,3	7,0	17,9	22,5	4,6
Norvegija	19,7	25,4	5,7	22,4	18,7	-3,7
Švedija	30,0	33,3	3,3	29,2	25,7	-3,5
Austrija	24,3	25,4	1,1	25,0	24,4	-0,6
Belgija	26,7	23,6	-3,1	34,0	27,8	-6,2
Prancūzija	26,4	29,6	3,2	25,1	23,0	-2,1
Vokietija	23,6	26,6	3,0	23,8	21,5	-2,3
Italija	21,0	26,8	5,8	28,4	23,2	-5,2
Olandija	30,2	25,1	-5,1	23,6	19,5	-4,1
Graikija	16,9	22,2	5,3	26,2	28,2	2,0
Portugalija	11,4	18,7	7,3	29,7	24,8	-4,9
Ispanija	17,8	20,9	3,1	17,4	19,0	1,6
Japonija	11,4	14,4	3,0	20,9	20,6	-0,3
Vidurkis	20,7	23,3	2,6	25,5	21,9	-3,6

Iš pateiktos lentelės matyti, kad beveik visose išsivysčiusiose šalyse socialinių valstybės išlaidų dalis 1984–1997 metais padidėjo. Socialinės išlaidos apėmė valstybines išlaidas sveikatos apsaugai, senatvės pensijoms, invalidumo pensijoms, nelaimingų atsitikimų darbe ir ligos išmokoms, senyvų žmonių ir šeimų paslaugoms, išmokoms šeimoms, išmokoms gyvenamajam plotui išlaikyti, nedarbo išmokoms ir aktyvių darbo rinkos programų išlaidoms. Taip pat akivaizdu, kad išliko vis dar nemaži skirtingų valstybių ir skirtingų modelių valstybių socialinių išlaidų dydžių ir jų pobūdžio skirtumai. Todėl kalbos apie skirtingų socialinės politikos modelių nykimą neišlaiko kritikos ir yra mažų mažiausiai per ankstyvos. Savo ruožtu akivaizdus tas faktas, kad nesocialinių valstybės išlaidų dalis skirtingose gerovės valstybėse sumažėjo. Nesocialinės išlaidos apima valstybinę švietimo sistemą, gynybą, teisėtvarką, valstybinės infrastruktūros plėtojimą, viešąjį administravimą ir valstybinių skolų aptarnavimą. Taigi būtina skirti valstybės socialines išlaidas (didėjimą) ir nesocialines išlaidas (mažėjimą). Tik valstybės nesocialinių išlaidų mažėjimas gali būti labiau neigiamo globalizacijos arba eu-ropeizacijos procesų poveikio pavyzdys. Socialinių išlaidų didėjimas rodo, kad socialinis sektorius išsivysčiusiose šalyse vystosi lygiagrečiai su globalizacijos poveikiu ir globalizacija jam nekenkia arba nedaro tiesioginės neigiamos įtakos. Tačiau tai yra daugiau ne tokių tarptautinių, kaip Europos Sąjunga, organizacijų nuopelnas, o nacionalinių vyriausybių laimė-

¹ Castles F. On the Political Economy of Recent Public Sector Development // Journal of European Social Policy, 2001. Vol. 11 (3). P. 200.

jimas. Europos Sąjunga nėra įsipareigojusi sukurti kokį nors bendrą Europos socialinį modelį, juo labiau jos labiausiai išplėtotą Šiaurės Europos socialinės politikos modelio forma. Šiaurės, Vidurio ir Pietų Europos socialinių sistemų skirtumai yra matomi plika akimi. Neatrodo, kad tokia padėtis artimiausioje ateityje galėtų keistis. Dar mažiau tikėtina, kad artimiausiu metu besivystančios Pietų Amerikos, Afrikos arba Azijos šalys (su retomis išimtimis) priartėtų prie labiau išvystytų Europos arba mažiau pasiekusių Š. Amerikos arba Japonijos socialinių modelių lygio. Daugelyje mažiau išsivysčiusių valstybių, įskaitant ir Lietuvą, valstybės socialinių išlaidų dalis nuo BVP yra kur kas mažesnė ir reikšmingesnėmis augimo tendencijomis, kaip Baltijos valstybėse, pradėjo pasižymėti tik 2002–2003 metais. Nepastebėti daugelio „juodų dėmių“ socialiniame žemėlapyje, ypač plečiantis socialinei atskirčiai, yra tiesiog neobjektyvu ir neperspektyvu.

Išvados

Globalizacijos reiškinys yra daugiareikšmis ir jį apibrėžti gana sudėtinga. Straipsnyje globalizacija apibrėžiama kaip tokių visuotinių procesų visuma, kurie apima technologinius pokyčius, tarpusavio priklausomybę nuo masinės kultūros ir žiniasklaidos, prekybos ir kapitalo judėjimą „be sienų“, gamybos ir vartojimo homogeniškumą ir standartizaciją, pasaulinės rinkos vyravimą prekyboje, investuojant ir kituose kompanijų sandoriuose, erdvinę ir institucinę rinkų integraciją, didėjančius ekonominio reglamentavimo, institucijų ir politikos panašumus.

Į Europos Sąjungą įstojusioje Lietuvoje globalizacijos procesai dažnai tapatinami su europeizacijos procesais. Globalizacijos ir europeizacijos sąvokos ir turinys iš dalies skiriasi. Globalizacijos varomosios jėgos ir rezultatai labiau susiję su ekonominėmis, kapitalo koncentracija ir vartojimą skatinančiomis jėgomis, o europeizacija pirmiausia priklauso nuo politinio ir institucinio pobūdžio, t. y. biurokratinių struktūrų, nors jos raiška taip pat apima ekonominius procesus.

Globalizacijos ir europeizacijos poveikis ekonomikai ir kultūrai yra lengviau suprantamas ir fiksuojamas negu socialinei sričiai, socialinei apsaugai ir socialinės atskirties formavimuisi.

Išliko vis dar nemaži skirtingų valstybių ir skirtingų modelių valstybių socialinių išlaidų dydžių ir jų pobūdžio skirtumai. Todėl kalbos apie skirtingų socialinės politikos modelių nykimą yra per ankstyvos.

Nesocialinių valstybės išlaidų dalis skirtingose gerovės valstybėse sumažėjo. Valstybės nesocialinių išlaidų mažėjimas gali būti labiau neigiamo globalizacijos arba europeizacijos procesų poveikio pavyzdys, ir atvirkščiai, socialinių išlaidų didėjimas rodo, kad socialinis sektorius išsivysčiusiose šalyse vystosi lygiagrečiai su globalizacijos poveikiu ir globalizacija jam nekenkia arba nedaro tiesioginės neigiamos įtakos. Europos Sąjungoje artimiausioje ateityje neplanuojama sukurti bendro Europos socialinio modelio, nes Šiaurės, Vidurio ir Pietų Europos socialinių sistemų skirtumai yra gana dideli.

LITERATŪRA

1. Kuzmickas B. Atvirumo iššūkiai tautiniam tapatumui // Kultūros barai. 2003. Nr. 8/9.
2. Bauman Z. Globalizacija: pasekmės žmogui. – Vilnius: Strofa, 2002.
3. Bernotas D., Guogis A. Socialinės politikos modeliai: dekomodifikacijos ir savarankiškai dirbančiųjų problemos. – Vilnius: LTU leidykla, 2003.
4. Castles F. On the Political Economy of Recent Public Sector Development // Journal of European Social Policy. 2001. Vol. 11 (3).
5. Deacon B. Eastern European Welfare States: the Impact of the Politics of Globalisation // Journal of European Social Policy. 2000. Vol. 10. No 2.

6. Dussel E. Beyond Eurocentrism: The World-System and the Limits of Modernity / F. Jameson F. and M. Myoshi. (eds.). The Cultures of Globalization. – Durham and London: Duke University, 1998.
7. Gray J. False Dawn: the Delusions of Global Capitalism. – London: Granta Books, 1998.
8. Hveem H. Fra imperialisme til globalisert kapitalisme? H. Baldersheim, B. Hagtvet, K. Heidar (eds). Statsvitenskapelige utsyn. – Oslo: Hoyskoleforlaget, 2001.
9. Kapstein E., Milanovic B. Responding to Globalization: Social Policy in Emerging Market Economies // Global Social Policy. 2001. Vol. 1. No. 2.
10. Kellner D. Theorizing Globalization // Sociological Theory. 2002. Vol. 20. No. 3.
11. Maniokas K. Europeizacijos sąvoka ir jos vieta Europos integracijos teorijose // Politologija. 2002. Nr. 4.
12. Ohmae K. The Borderless World. – London: Collins, 1990.
13. Rodger L. From a Welfare State to a Welfare Society. – New York: St. Martin's Press Inc., 2000.
14. Sklair L. Sociology of the Global System. – London: Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf, 1995.
15. Streeten P. Globalisation: Threat or Opportunity? / P. Collins P. (ed.). Applying Public Administration in Development: Guideposts to the Future. – London: John Wiley and Sons, Ltd, 2000.
16. Sykes R., Palier B., Prior P. M. Globalization and European Welfare States. – New York: Palgrave, 2001.
17. Thorn H. Nya sociala rörelser, globalisering och den sociologiska Eurocentrismen // Sociologisk Forskning. 2003. No. 2.

ON THE RELATION BETWEEN GLOBALISATION AND WELFARE STATES

Assoc. Prof. Dr. Arvydas Guogis

Mykolas Romeris University

Summary

This article deals with globalisation and europeanisation impact on Welfare States. The author does not put the sign of equality between globalisation and europeanisation, and also talking about their impact on social security. It is important to define the relation of globalisation towards social policy and to give an answer to the question about globalisation's limits to possibilities of social policy, or, contrary, about globalisation's maintenance of social security. The conclusions of analysis, given by the author, confirm about the multiple and manifold influences of globalisation.

Keywords: globalisation, europeanisation, welfare states, social policy.